

Επτανήσιοι γιατροί που συνέβαλαν στην επανάσταση του γένους. Οι γνωστοί - άγνωστοι γιατροί του 1821.

Στέφανος Νικολούζος ¹ ,
Γεωργία Ζαχαρία ²

- ¹ Χειρουργός θώρακος – καρδιάς , Εξειδίκευση στην Ογκολογία Θώρακος, Ιατρικό Διαβαλκανικό Θεσσαλονίκης
- ² Αναισθησιολόγος , Εξειδίκευση στην Αλλοιολογία , Ιατρείο Algos

Λέξεις κλειδιά:

1821, παλιγγενεσία , ιατροχειρουργός

Υπεύθυνος Αλληλογραφίας:

Στέφανος Νικολούζος
Ιωάννου Ρωμανού 2Α
491 32, Κέρκυρα
Τηλ: 2661020052 - 6972699333
E mail: stefanos.nikolouzos@gmail.com

Περίληψη

Εισαγωγή: Κατά τα τελευταία χρόνια της προεπαναστατικής περιόδου οι γιατροί ήταν ελάχιστοι στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα ήταν περίπου 90 για 1 εκατομμύριο ανθρώπους. Μετά την επανάσταση και με την άφιξη στην Ελλάδα Ελλήνων και φιλελλήνων ιατρών από το εξωτερικό, ο αριθμός αυξήθηκε ωστόσο δεν ξεπέρασε τους 500. Πολλοί εύποροι νέοι προερχόμενοι από τα Επτάνησα, σπούδασαν σε πανεπιστήμια ευρωπαϊκών πόλεων κυρίως στις σχολές της Πάδοβα, της Παβία, της Πίζα και της Βιέννης. Από τους επιστήμονες ιατρούς, λίγοι σχετικά, ασχολήθηκαν με το ένοπλο κομμάτι και την υπηρεσία της φροντίδας των αγωνιστών. Στα πεδία των μαχών οι ελαφρά τραυματισμένοι φροντίζονταν επί τόπου, από τους συμπολεμιστές τους, ενώ όσοι είχαν βαριά τραύματα διακομίζονταν προς νοσηλεία σε μοναστήρια. Όσοι εν τέλει ασχολήθηκαν, ενδιαφέρθηκαν περισσότερο για την αντιμετώπιση παθολογικών καταστάσεων και ελάχιστα με τη φροντίδα τραυμάτων και κακώσεων. Αποτέλεσμα ήταν η περίθαλψη των τραυματισμένων να στηριχτεί περισσότερο σε ξένους γιατρούς ή στους πρακτικούς γιατρούς. Οι πρακτικοί ή εμπειρικοί ιατροί ασκούσαν τη λεγόμενη «Δημώδη Ιατρική», κυρίως στις ορεινές περιοχές της χώρας. Ήταν πολύ καλοί στο να περιποιούνται και να θεραπεύουν τραυματισμούς και κατάγματα κλπ. αλλά και στις μικροεπεμβάσεις γι' αυτό τους έλεγαν και ιατροχειρουργούς. Ακόμη έφτιαχναν φάρμακα και συνέλεγαν βότανα, τα οποία κορηγόυσαν, κατά περίπτωση, σε ασθενείς και τραυματίες.

Σκοπός: Παρουσιάζουμε συνοπτικά την προσφορά των Επτανήσιων ιατρών στον αγώνα για την παλιγγενεσία του έθνους.

Υλικό-Μέθοδος: Πρόκειται για μια βιβλιογραφική ανασκόπηση πηγών προερχόμενων κυρίως από αναφορές του 19ου και 20ου αιώνα. Λόγω της ιδιαιτερότητας του θέματος και της απουσίας εκτενούς διαδικτυακού αρχείου, σημαντικό μέρος της έρευνας διεξήχθη με προσωπική έρευνα των συγγραφέων σε βιβλιοθήκες, προσωπικές συλλογές και βιβλιοπωλεία.

Αποτελέσματα: Παρουσιάζονται επιγραμματικά κάποια βιογραφικά στοιχεία για δεκαπέντε επτανήσιους ιατρούς που συνέβαλαν με τον τρόπο τους στον αγώνα του έθνους.

Συμπεράσματα: Οι ιατροί που περιέθαλψαν τους αγωνιστές κατά τον αγώνα του Έθνους για την ανεξαρτησία του ήταν Έλληνες επιστήμονες ιατροί, φιλέλληνες επιστήμονες ιατροί και Έλληνες εμπειρικοί ιατροί. Όμως αριθμητικά λίγοι μόνο επιστήμονες ιατροί κατέβηκαν στα πεδία των μαχών για να περιθάλψουν τους αγωνιστές. Βέβαια οι Έλληνες επιστήμονες ιατροί πρόσφεραν τεράστιες υπηρεσίες στον αγώνα γενικότερα.

Μη ξεχνάμε ότι γιατροί υπήρξαν μεγάλοι διαφωτιστές του Έθνους όπως ο Κοραής, σπουδαίοι φιλικόι και κατηχητές της Φιλικής εταιρείας όπως ο Ν. Καλύβας, συναγωνιστές του Ρήγα, μεγάλοι πολιτικοί της επαναστάσεως όπως ο Ι. Κωλέτης και ο Αλ. Μαυροκοδράτος, προσωπικότητες που οργάνωσαν τα φιλελληνικά κινήματα της Ευρώπης όπως ο Π. Ηπίτης. Γιατρός ήταν εξ' άλλου και ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδος Ι. Καποδίστριας.

Εισαγωγή

Κατά τα τελευταία χρόνια της προεπαναστατικής περιόδου οι γιατροί ήταν ελάχιστοι στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα ήταν περίπου 90 για 1 εκατομμύριο ανθρώπους. Μετά την επανάσταση και με την άφιξη στην Ελλάδα Ελλήνων και φιλελλήνων ιατρών από το εξωτερικό, ο αριθμός αυξήθηκε ωστόσο δεν ξεπέρασε τους 500. Πολλοί εύποροι νέοι προερχόμενοι από τα Επτάνησα, σπούδασαν σε πανεπιστήμια ευρωπαϊκών πόλεων κυρίως στις σχολές της Πάδοβα, της Παβία, της Πίζα και της Βιέννης. Από τους επιστήμονες ιατρούς, λίγοι σχετικά, ασχολήθηκαν με το ένοπλο κομμάτι και την υπηρεσία της φροντίδας των αγωνιστών. Στα πεδία των μαχών οι ελαφρά τραυματισμένοι φροντιζόνταν επί τόπου (Εικόνα 1), από τους συμπολεμιστές τους, ενώ όσοι είχαν βαριά τραύματα διακομίζονταν προς νοσηλεία σε μοναστήρια. Όσοι εν τέλει ασχολήθηκαν, ενδιαφέρθηκαν περισσότερο για την αντιμετώπιση παθολογικών καταστάσεων και ελάχιστα με τη φροντίδα τραυμάτων και κακώσεων¹. Αποτέλεσμα ήταν η περίθαλψη των τραυματισμένων να στηριχτεί περισσότερο σε ξένους γιατρούς (Εικόνα 2) ή στους πρακτικούς γιατρούς. Οι πρακτικοί ή εμπειρικοί ιατροί ασκούσαν τη λεγόμενη «Δημόδη Ιατρική», κυρίως στις ορεινές περιοχές της χώρας. Ήταν πολύ καλοί στο να περιποιούνται και να θεραπεύουν τραυματισμούς, να ανατάσσουν εξαρθήματα και να αντιμετωπίζουν κατάγματα κλπ. αλλά και σε μικροεπεμβάσεις γι αυτό τους έλεγαν και ιατροχειρουργούς. Ακόμη έφτιαχναν φάρμακα και συνέλεξαν βότανα, τα οποία χορηγούσαν, κατά περίπτωση, σε ασθενείς και τραυματίες².

Σκοπός

Παρουσιάζουμε συνοπτικά την προσφορά των Επτανήσιων ιατρών στον αγώνα για την παλιγγενεσία του έθνους

Αποτελέσματα

Είναι σημαντικός ο αριθμός των αξιομνημόνευτων γιατρών της εποχής, που αναγκαστικά μερικοί μόνον από αυτούς μπορούν να αναφερθούν εδώ, ενώ υπήρξαν και άλλοι με εξίσου σημαντική προσφορά για τους οποίους τα στοιχεία που διαθέτουμε είναι ελλιπή ή περιορισμένα.

Εικόνα 1.

*Μεταφορά τραυματία από τη μάχη.
Άγνωστος ζωγράφος. Λάδι σε μουσαμά, 60 x 50 εκ.
Συλλογή Ιδρύματος Ε. Κουτλίδη. Εκτίθεται στην Εθνική
Πινακοθήκη, Παράρτημα Ναυπλίου.*

Εικόνα 2.

*Ευρωπαίος γιατρός περιθάλπει Έλληνα αγωνιστή.
Λιθογραφία από την έκδοση Histoire d'une Epingle et
Bluettes του σχεδιαστή Η. Gerard Fontallard.*

1. ΣΤΑΜΟΣ ΠΕΤΡΙΤΣΗΣ

Ο Στάμος Πετρίτσος (1758-1835) γεννήθηκε στο Ληξούρι της Κεφαλονιάς. Σπούδασε στην Ιταλία και δούλεψε σαν γιατρός στην Κεφαλονιά, στη Ζάκυνθο, την Πάτρα και τα Γιάννενα, όπου υπηρέτησε στην αυλή του Αλή. Από τους πρωτοπόρους του εμβολιασμού κατά της ευλογιάς, τον εφάρμοσε μαζικά στη Ζάκυνθο και την Πάτρα. Ο Κ. Τριανταφύλλου γράφει σχετικά: «Εξ ανεκδότου διατριβής του μανθάνομεν ότι πρώτος εισήγαγε το νέον σύστημα του δαμαλισμού εν Πάτραις και εν Ζακύνθω. Οι ιατροί έως τότε εφήρμοζον τον εγκενρισμόν. Πρώτος εις την ανατολήν εισήγαγε τον δαμαλισμόν ο ιατρός του Άγγλου πρέσβεως Σκωτ, διαδόσας το νέον σύστημα εις Αθήνας, εξέμαθε δε τον εν Πάτραις πρόξενον Στράνην. Ο Στράνης ανεκοίνωσε την μέθοδον και σύγγραμμα περί αυτής εις τον Πετρίτσον». Παράλληλα ήταν πολύ εγκυκλοπαιδικός και ασχολήθηκε με τη βοτανολογία και μελέτησε τη κλωρίδα της Κεφαλονιάς. Μετά το θάνατό του άφησε την περιουσία του για την ίδρυση Μέσης Σχολής στην ιδιαίτερη πατρίδα του.

Εικόνα 3.

Ιωάννης Βηλαράς.

2. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΟΝΑΣ-ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Ο Ιωάννης Δονάς - Πασχάλης (1761-1839) γεννήθηκε στην Κέρκυρα, όπου και πήρε τα πρώτα μαθήματα. Διδάχθηκε ακόμα λατινική και ιταλική γλώσσα και φιλολογία. Σπούδασε την ιατρική στην Ιταλία και ξαναγύρισε στην Κέρκυρα μετά τις σπουδές του. Εκεί άσκησε το επάγγελμά του και απέκτησε σημαντική φήμη τόσο ως γιατρός όσο και ως λόγιος. Η φήμη του έφτασε γρήγορα στα Γιάννενα και ο Αλή τον κάλεσε κοντά του, όπου κι έμεινε για πολλά χρόνια. Εκτός από τις ιατρικές του ασχολίες, ο Δονάς υπηρέτησε και τα γράμματα. Δημοσίευσε μελέτες ιατροκοινωνικές, φιλοσοφικές, γεωλογικές, αρχαιολογικές, μετέφρασε ποιήματα του Πετράρχη και του Τορκουάτο Τάσσο. Θεωρήθηκε ακόμα από τους πιθανούς συντάκτες της «Ελληνικής Νομαρχίας». Σύμφωνα με τις νεκρολογίες της εποχής, ξεχώριζε για την «οξύνοια, το ορθόν της κρίσεως, την ζωηρότητα της φαντασίας». Ακόμα ήταν φημισμένη η πολυμάθειά του για την οποία γράφεται στη νεκρολογία του: «Πόσαι άλλαι γνώσεις, πόση πολυμάθεια εστόλιζαν τον αγχίνουν τούτον άνδρα, το μαρτυρούν τα σωζόμενα ποιήματά του».

3. ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

Ο Ιωάννης Βηλαράς (Εικόνα 3) με καταγωγή από την Ήπειρο γεννήθηκε στα Κύθηρα (1770). Μαθήτευσε στη Σχολή του περίφημου Ψαλλίδα στα Ιωάννινα και σπούδασε ιατρική στην Πάδοβα και στην Μπολόνια. Το 1797 μετείχε σε πολιτική κίνηση που εμπνεόταν από τον Ρήγα και φυλακίστηκε στη Βενετία. Απελευθερώθηκε όταν ο Ναπολέων κατέλαβε την πόλη. Επέστρεψε στα Ιωάννινα και επιλέχθηκε λόγω των σπουδών και των τίτλων του ως γιατρός του Βελή, γιου του Αλή Πασά, ακολουθώντας

τον επί μια δεκαετία σε όλες τις στρατιωτικές μετακινήσεις του. Στα μεσοδιαστήματα ήταν γιατρός της οικογένειας του Βελή και η καταφυγή όλων των φτωχών της πόλης, στους οποίους παρείχε κάθε υπηρεσία δωρεάν. Μεταφέρουμε απόσπασμα από βιογραφικό σημείωμα που δημοσιεύθηκε στην «Ανθολογία» του «Παρνασσού» (1880) και το οποίο περιλαμβάνει ο Κωστής Παλαμάς (1935) σε άρθρο του για τον Βηλαρά: «Εγκατεστάθη εις την πατρίδα του Ιωάννινα, εξασκών το ιατρικόν του επάγγελμα και καλλιεργών τας Μούσας. Απωλέσας την περιουσίαν του κατά την εν έτει 1820 πολιορκίαν των Ιωαννίνων υπό των οθωμανικών στρατευμάτων και εις ευτελή περιελθών πενίαν, προς δε και υπό άλλων ψυχικών παθήσεων ταλαιπωρούμενος, κατέστρεψε το ζην κατά Δεκέμβριον του 1823 εν τινι χωρίω εις το Τσεπέλοβο του Ζαγορίου, όπου προς σωτηρίαν του είχε καταφύγει».

Ο Βηλαράς επεδίωξε να γίνει η αρχαία γνώση κτήμα των πολλών μέσα από μεταφράσεις στην κοινή γλώσσα. Ο ίδιος μετέφρασε τη «Βατραχομυομαχία» του Ομήρου σε ομοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους. Σε πεζό λόγο απέδωσε τον διάλογο «Κρίτων» του Πλάτωνα. Έγραψε ερωτική και σατιρική ποίηση και θεωρείται ένας από τους προδρόμους του Σολωμού. Στα σατιρικά του αποτελούν στόχο και οι γιατροί («Γιατρική παρηγορία», «Συμβούλιο γιατρών»), κυρίως δε οι αυτοδίδακτοι εμπειρικοί γιατροί («Ο Μασσούκας ή ο αυτοδίδακτος γιατρός»). Στα πλαίσια της ενημέρωσης έγραψε (1822) κείμενο με τον τίτλο «Ο άνθρωπος και τα μέρη του», μια αδρή σωματολογία για τα παιδιά. Εκτός από το προδρομικής αξίας πρωτότυπο λογοτεχνικό του έργο ο Βηλαράς θεωρείται ο πρώτος βοτανολόγος της εποχής του και εκλεκτός φαρμακοποιός.

Όπως γράφει ο Π. Σύρρος «μετέφρασε από τα ξενικά στη δημοτική πάμπολλους όρους και ονομασίες φαρμάκων».

Μια ακόμα πολύ σημαντική συνιστώσα του έργου του Βηλαρά είναι η ενασχόλησή του με τη γλώσσα. Όχι απλώς πίστευε και καλλιεργούσε τη λαϊκή γλώσσα - αναγκαία προϋπόθεση ακριβούς επικοινωνίας - αλλά και τη μελέτησε θεωρητικά. «Όσο ένα γένος φωτίζεται, τόσο η αίσθησή του ψηλαίνει σε κάθε είδος και η γλώσσα του αποκταίνει τη γλυκάδα και ημερωσύνη όπου αποκτούν και τα ήθη του». Και αλλού: «Χρειάζεται μια γλώσσα σε κάθε γένος για να γροικιέται. Η αληθινή γλώσσα ενού γένους είναι η κοινή και συνηθισμένη σε όλους. Η γλώσσα πρέπει να ορθογράφεται και [να] μιλιέται. Τέλος, όσο δε λείπουν οι προλήψεις των λογιωτάτων, το Γένος δεν γλέπει ποτέ του ημέραν». Ο Βηλαράς υποστήριξε ακόμα και τη φωνητική γραφή στο Βιβλίο του «Ρομέκη Γλώσσα» που, όπως γράφει ο ίδιος, αποτελούσε «γέννημα της φιλόγεννης τρέλας μου». Ο γιατρός του Βελή και της φτωχολογιάς των Ιωαννίνων φιλοδόχησε όχι μόνο τη δημοτική γλώσσα αλλά τη ριζική αλλαγή στο εκπαιδευτικό σύστημα και στο πολιτιστικό επίπεδο της εποχής του.

4. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΕΡΕΙΑΝΟΣ

Ο Γεώργιος Θερειανός από τη Ζάκυνθο (1775-1850) σπούδασε ιατρική στην Πάδοβα και μετεκπαιδεύτηκε στην Παβία, Μπολόνια, Πίζα καθώς και στο Παρίσι. Έγραψε στα ιταλικά διάφορα ιατρικά μελετήματα και γενικότερα επιστημονικά δοκίμια. Έγινε κι αυτός γιατρός του Αλή και του γιου του Βελή (ή σύμφωνα με άλλους του Μουχτάρ). Μετά την πτώση του Αλή, ο Θερειανός διέφυγε μαζί με τους θησαυρούς του Μουχτάρ, που τους παρέδωσε στον Άγγλο πρόξενο της Λευκάδας. Το 1826 διορίζεται καθηγητής της Φυσιολογίας και της Παθολογίας στην Ιόνιο Ακαδημία. Μετά τη διάλυση της Ιατρικής Σχολής ο Θερειανός, χάρη στην ευρύτερη επιστημονική του κατάρτιση, πήρε την έδρα της Φυσικής στο Φυσικομαθηματικό τμήμα της Ακαδημίας (1828). Κατέλαβε ακόμα σπουδαίες διοικητικές θέσεις, όπως έφορος της Ιονίου Ακαδημίας, έφορος των Υγειονομικών της Ιονίου Πολιτείας κ.α. Φύση ανήσυχη και τυχοδιωκτική, έφυγε το 1836 για την Κωνσταντινούπολη, όπου άρχισε νέα πετυχημένη σταδιοδρομία σαν γιατρός των Σουλτάνων.

5. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Από τις πολλές ιδιότητες του Ιωάννη Καποδίστρια η λιγότερο γνωστή είναι ίσως, η ιατρική. Οι περισσότεροι τον γνωρίζουν ως διπλωμάτη με διεθνή δραστηριότητα, ως υπουργό του Τσάρου και ως πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας. Γόνος παλιάς οικογένειας, ο Καποδίστριας γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1776. Το 1794 εγγράφεται στην ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου της Πάδοβα (Εικόνα 4). Το 1797 επιστρέφει στην πατρίδα του όπου ασκεί την ιατρική, με ιδιαίτερη δεξιοτέχνη στις χειρουργικές πράξεις. Την περίοδο 1798-1799 διορίζεται στη θέση του Αρχίατρου του προ-

Εικόνα 4.

Κόμης Ιωάννης Καποδίστριας.
Πορτρέτο από την Μεγάλη Αίθουσα του
Πανεπιστημίου της Πάδοβα στο Palazzo Vo.

σωρινού Οθωμανικού και Ρωσικού Στρατιωτικού Νοσοκομείου της Κέρκυρας. Είναι η περίοδος της προσωρινής Ρωσοτουρκικής κατοχής των Ιονίων Νησιών. Το 1802 παίρνει την πρωτοβουλία για την ίδρυση του Εθνικού Ιατρικού Συλλόγου, που αποτελεί την πρώτη επαγγελματική και επιστημονική ένωση στον μετέπειτα ελλαδικό χώρο. Ο Καποδίστριας εκλέγεται γραμματέας του συλλόγου και αναπτύσσει επιστημονικές δραστηριότητες. Αναφέρονται μάλιστα και επιστημονικές ανακοινώσεις του στην Ιόνιο Ακαδημία αλλά και στον Εθνικό Ιατρικό Σύλλογο. Μια από τις ανακοινώσεις του αυτές δημοσιεύθηκε στο (φιλολογικό) περιοδικό «Mercurio Litterario». Το δημοσίευμα του Καποδίστρια αναφέρεται σε περίπτωση γέννησης πεντά-

δυμων στον έβδομο μήνα της κύησης «εκ πατρός Ισραηλίου» (από τη γνωστή εβραϊκή κοινότητα της Κέρκυρας) και «μπτρός εκ Κεφαλληνίας». Οι άλλες ανακοινώσεις του, για τις οποίες δεν γνωρίζουμε αν είχαν δημοσιευθεί είναι, σύμφωνα με πολλές αναφορές, οι ακόλουθες: «Δοκίμιον περί της καταγωγής των ατομικών διαφορών του ανθρωπίνου οργανισμού» και «Δοκίμιον περί Ιατρικής Χειρουργίας και Φαρμακολογίας». Εκτός από την επιστημονική αναπτύσσει και πλούσια πολιτιστική και κοινωνική δραστηριότητα. Στα πλαίσια της δεύτερης ιδρύσει τη Δημόσια Ελληνική Σχολή, Ο Μ.Γ. Λυκίσσας αναφέρει ότι διετέλεσε επιθεωρητής παιδείας, ότι ίδρυσε στο νησί 40 σχολεία και σχολή για την επιμόρφωση των κρατικών λειτουργιών. Ήδη από το 1803 του ανατίθενται από την προσωρινή τοπική κυβέρνηση διάφορα δημόσια αξιώματα, τα οποία τον απομακρύνουν από τις ιατρικές δραστηριότητές του.

Στα επόμενα χρόνια ανατίθενται στον Ιωάννη Καποδίστρια από την Ιόνιο Πολιτεία διάφορες διοικητικές - πολιτικές θέσεις στην Κέρκυρα και την Κεφαλονιά, ενώ του ανατίθεται η οργάνωση της άμυνας της Λευκάδας απέναντι στον κίνδυνο εισβολής του Αλή Πασά. Οι επιτυχίες του Καποδίστρια, του άνοιξαν το δρόμο για διεθνή σταδιοδρομία μέσω της ρωσικής κυβέρνησης (Ρωσία, Αυστρία, Βλαχία, Ελβετία - όπου και θέσπισε το ισχύον σύστημα των κανονιών). Ακολούθησε η εκλογή του από τη Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας στη θέση του Κυβερνήτη του νεοσύστατου περιορισμένου, κατεστραμμένου και σπαρασσομένου νεοελληνικού κράτους. Η σύγκρουσή του με συμφέροντα και αντιλήψεις ήταν έντονη. Έχοντας σαφείς και έγκυρες γνώσεις ιατρικής νομοθετούσε μέτρα περιστολής επιδημιών και απαιτούσε την αυστηρή τήρησή τους από όλους. Αναφέρεται για παράδειγμα η ρήξη με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη γιατί ο Κυβερνήτης δεν επέτρεψε τη δημόσια και πολυάνθρωπη συγκέντρωση στο γάμο ενός γιου του Κολοκοτρώνη στα Ναύπλιο, επειδή λόγω επιδημίας δεν επιτρέπονταν οι συναθροίσεις. Ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε το πρωί της Κυριακής 27 Σεπτεμβρίου 1831, την ώρα που έμπαινε στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο.

6. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΤΑΓΙΑΠΕΡΑΣ

Ο Διονύσιος Ταγιαπέρας ή Ταγιαπιέρας (1777-1842) γεννήθηκε στη Ζάκυνθο. Μετά τις σπουδές του στο Παρίσι γύρισε στην πατρίδα του όπου και πρωτοδούλεψε ως γιατρός. Το μικροπρεπές όμως κλίμα ανάμεσα σε ανταγωνιζόμενους συναδέλφους τον ανάγκασε να εκπατριστεί. Αυτή ήταν η δεύτερη φορά της αυτοεξορίας του Ταγιαπέρας. Η πρώτη ήταν για πολιτικούς λόγους, όταν οι «Ρωσοτούρκοι» έδιωξαν τους Γάλλους από τα Επτάνησα. Με το δεύτερο εκπατρισμό του κατέφυγε στην αυλή του Αλή, ως γιατρός του ίδιου και του γιου του Βελή. Εκεί συνδέθηκε με τους άλλους συναδέλφους του και κυρίως με τον Βηλαρά.

Στη Ζάκυνθο ξαναγύρισε στα 1820, όταν άρχισε η δί-

ωξη του Αλή. Κι εκεί όμως είχε γρήγορα περιπέτειες. Οι Άγγλοι «προστάτες» τον φυλάκισαν μαζί με άλλους συντρόφους του που εκδηλώνονταν υπέρ της ελληνικής ανεξαρτησίας. Μετά την απελευθέρωση συνεργάστηκε στο Ναύπλιο με τον Καποδίστρια. Μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη ο Ταγιαπέρας ξαναγύρισε στη Ζάκυνθο ως γιατρός της φτωχολογιάς. Στις λογοτεχνικές του δημιουργίες περιλαμβάνεται το έργο «Κυρά Φροσύνη», με μνήμες από τα Ιωάννινα και τον Αλή.

7. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΖΑΒΟΣ

Ο Βασίλειος Ζαβός γεννήθηκε στην Ιθάκη κατά τον 18ο αιώνα. Είναι πιθανό ότι πέθανε σε προχωρημένη ηλικία το 1836. Σπούδασε στην Ιταλία ιατρική, μαθηματικά, χημεία, ελληνική και λατινική φιλολογία. Εργάστηκε ως γιατρός στην Ιθάκη. Η αγάπη του κόσμου τον έκανε να ασχοληθεί με την πολιτική της Ιονίου Πολιτείας, έγινε βουλευτής και γερουσιαστής. Επίσης είχε υπηρετήσει με διπλωματική ιδιότητα στην αυλή του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, ως αντιπρόσωπος της Γαλλικής Δημοκρατίας. Όταν ο Αλή αξίωσε από τις αρχές της Ιονίου Πολιτείας βάσει συμφωνιών την παράδοση των Ελλήνων οπλαρχηγών που είχαν καταφύγει στον Κάλαμο με τις οικογένειές τους, αλλιώς απειλούσε να καταλάβει τη Λευκάδα, ο Ζαβός έκανε τη διαπραγμάτευση και πέτυχε να λύσει το ακανθώδες πρόβλημα.

8. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ο γιατρός Στέφανος Κρήτης (1797 – 1859), με καταγωγή από την Κέρκυρα, σπούδασε ιατρική στην Ιταλία. Υπηρετήσε στην υγειονομική υπηρεσία του τακτικού Στρατού το 1828 και το 1829 καθώς και στην υγειονομική υπηρεσία του Ναυτικού, όπως φαίνεται στην αναφορά, που υπέβαλε ο ίδιος προς την «Επιτροπή των Ναυτικών», στις 18 Απριλίου 1829. Ο Κρήτης μαζί με τους Πρασακάκη και Περόγλου είναι οι πρώτοι επιστήμονες Έλληνες γιατροί, οι οποίοι μαζί με τους εμπειρικούς και φιλέλληνες γιατρούς θα στελεχώσουν τη νεοσύστατη Υγειονομική Υπηρεσία του Πολεμικού Ναυτικού.

9. ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ-ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ ΡΩΜΑΝΟΣ

Ένας άλλος Κερκυραίος, που προσέφερε τις υπηρεσίες του στους κατοίκους της πόλης του Μεσολογγίου αλλά και τους τραυματίες του Στόλου, κατά την πολιορκία της πόλης τον Αύγουστο του 1825, ήταν ο γιατρός Μαυρίκιος Βικέντιος Ρωμάνος, ο οποίος τον Ιανουάριο του 1826, θα επιβιβαστεί στο πλοίο του Γεωργίου Σαχτούρη (1783 – 1841) και θα συνοδέψει τους τραυματίες του Στόλου στην Ύδρα. Δυστυχώς δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία γι' αυτόν.

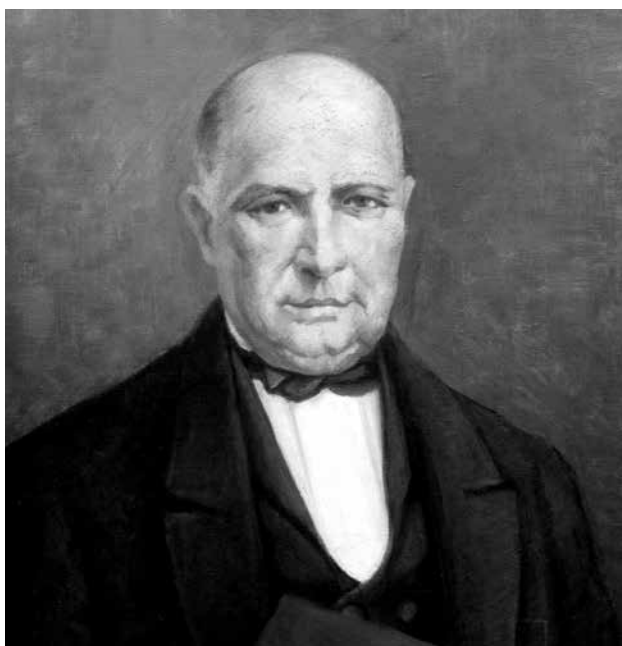
10. ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΤΣΗΣ

Κυρίαρχη ιατρική μορφή στο Μεσολόγγι υπήρξε αναμφίβολα ο γιατρός από τη Λευκάδα Πέτρος Στεφανίτσης, που σπούδασε στην Ιταλία και εξελέγη γερουσιαστής στα Επτάνησα. Προεπαναστατικά, το 1825, εναντιώθηκε μαζί

με άλλους Επτανήσιους πατριώτες γερουσιαστές στα καταθόνια σχέδια του Άγγλου αρμοστή της Επτανήσου Τόμας Μαίτλαντ, όταν αυτός προσπάθησε να συγκεντρώσει όλες τις εξουσίες στα χέρια του, για να περιορίσει τις ελευθερίες των Επτανήσιων. Στο Μεσολόγγι βρέθηκε από το 1821 έως την Έξοδο, προσφέροντας ιατρικές υπηρεσίες και συμμετέχοντας στην άμυνα της πόλης. Τον Δεκέμβριο του 1825 οι Μεσολογγίτες τον ανακήρυξαν πολίτη της πόλεως, σε αναγνώριση των υπηρεσιών του. Ο γιατρός σώθηκε κατά την Έξοδο. Για τον γιατρό Στεφανίτη είπε ο Νότης Μπότσαρης: «Ιδού ο αξιότερος όλων. Αυτός έκαμεν όσα δεν εκάμαμεν ημείς όλοι. Επολέμα και ιάτρευεν».

11. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Μετά τα πρώτα γράμματα στη Ζάκυνθο ο Παναγιώτης Στεφάνου (1792-1863) πήγε στην Ιταλία και Γαλλία από όπου γύρισε το 1813 με δίπλωμα ιατροχειρουργού. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και έγινε ένα από τα τρία μέλη της Επιτροπής Ζακύνθου (Εικόνα 5). Το 1818 εξελέγη μέλος της Α' Ιονίου Βουλής, τιμήθηκε δε με ανώτατα παράσημα για τις υπηρεσίες, που πρόσφερε στην πατρίδα».

Εικόνα 5.

Παναγιώτης Στεφάνου (1792-1863).

12. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΠΑΛΔΟΣ - ΧΑΡΙΤΑΤΟΣ

Γεννήθηκε στην Κεφαλονιά. Σπούδασε ιατρική στο Παρίσι. Στον ξεσπκωμό πήγε στην Πελοπόννησο και δημιούργησε με δικά του έξοδα, ένα τμήμα οπλιτών εκατο περίπου ατόμων, το οποίο ήταν ουσιαστικά, το πρώτο ιατρικό τμήμα του Ελληνικού Στρατού. Συμμετείχε υπό τον Κολοκοτρώνη στην πολιορκία και κατάληψη της Τριπολιτσάς. Υπάρχουν αναφορές για συμμετοχές του σε Πάτρα, Κόρινθο, Μεσολόγγι. Ο Δημήτριος Υψηλάντης τον όρισε ως αρχίατρο με τον βαθμό του Χιλίαρχου.

13. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΥΠΑΛΔΟΣ – ΚΟΖΑΚΗΣ

Λόγιος και γιατρός. Κεφαλλονίτης της διασποράς ενταγμένος στη Φιλική Εταιρεία. Έμπιστος συνεργάτης του Αλ. Υψηλάντη. Επικεφαλής Στρατιωτικού σώματος Κεφαλονιτών μαζί με τους Σπύρο Αμπατιέλο και τον Ευάγγελο Πανά, και τον Διον. Ορφανό, πήρε μέρος στην πολιορκία και παράδοση της Μονεμβασίας 23 Ιουνίου 1821 και του Νεοκάστρου 7 Αυγούστου 1821. Έγινε ο πρώτος Έλληνας Διοικητής του Νεοκάστρου.

14. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΥΒΑΣ

Ζακυνθινός ιατρός. Αποτελεί ένα από τα ιδρυτικά και πιο δραστήρια μέλη της Φιλικής Εταιρείας. Οι περισσότεροι Φιλικοί της Ζακύνθου φαίνεται να κατηχήθηκαν από αυτόν. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται ο Κωνσταντίνος Δραγώνας, έφορος του Υγειονομείου Ζακύνθου, ο Διονύσιος Φλαμπουριάης, νομικός, ο Αναστάσιος Κατσαίτης, οι έμποροι Παναγιώτης και Ιωάννης Στεφάνου, ο Πιέρος Κόντε Λογοθέτης και ο Διονύσιος Σολωμός.

15. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΡΑΓΩΝΑΣ

Ο Ζακυνθινός ιατρός Κωνσταντίνος Δραγώνας, έφορος του Υγειονομικού και Διευθυντής του Λοιμοκαθαρτηρίου μαζί με τον κόμη Διονύσιο Ρώμα και τον επίσης ιατρό Παναγιώτη Στεφάνου συγκρότησαν την περιώνυμη Επιτροπή Ζακύνθου.³ Και οι τρεις διατηρούσαν σταθερή επαφή και συνεννόηση με τον αρμοστή Άνταμ σε διάφορα κρίσιμα θέματα, όπως περίθαλψη και διαμονή προσφύγων, συγκέντρωση και αποστολή φαρμάκων, αποστολή όπλων και εφοδίων κ.λπ. Παράλληλα η Επιτροπή αλληλογραφούσε – ενημέρωνε και συμβούλευε σχεδόν όλους τους πολιτικούς και στρατιωτικούς της Επανάστασης, διατηρούσε στενές επαφές με φιλελληνικούς κύκλους της Ευρώπης και έπαιζε εξίσου άριστα τον κρίσιμο ρόλο του Ταμείου και της Επιμελητείας της Επανάστασης, ιδιαίτερα φροντίζοντας για τον από θαλάσσης εφοδιασμό του πολιορκημένου Μεσολογγίου. Η Επιτροπή ουσιαστικά λειτούργησε και ως άτυπος εκπρόσωπος της Επανάστασης στο εξωτερικό από τη σύστασή της τον Αύγουστο 1824 μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια ως πρώτου Κυβερνήτη της χώρας (6 Ιανουαρίου 1828).

Συζήτηση

Κατά τον 18ο αιώνα οι Έλληνες σπουδαστές του εξωτερικού σπούδαζαν, κατά προτίμηση Ιατρική. Η προτίμηση αυτή οφείλονταν όχι μόνο σε οικονομικούς λόγους αλλά και στην δυνατότητα που τους παρείχε το ιατρικό επάγγελμα να διακρίνονται μέσα στο χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διότι όπως μας λέει και ο Κοραΐς, «το θηριώδες έθνος εις μόνους τους Ιατρούς αναγκάζεται να υποκρίνεται κάποιαν ημερότητα». Οι επιστήμονες Ιατροί επανερχόμενοι στην πατρίδα όχι μόνο πρόσφεραν τις Ια-

τρικές τους υπηρεσίες στον υπόδουλο ελληνικό λαό αλλά καθίσταντο και κήρυκες του υπέρ της πατρίδας^{4,5}.

Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι μέχρι τα προεπαναστατικά χρόνια η Ιατρική δεν αποτελούσε συγκεκριμένη και εντελώς ξεχωριστή, από πλευράς διδασκαλίας στα Πανεπιστήμια, επιστήμη. Για το λόγο αυτό, οι επιδιόκονοι στην Ιατρική καλλιεργούσαν ταυτοχρόνως και άλλους επιστημονικούς κλάδους, όπως η φιλολογία, η φιλοσοφία (εξ ου και η ονομασία ιατροφιλόσοφος), η θεολογία, τα μαθηματικά κ.λπ. Συχνά οι Ιατροί της εποχής εκείνης εμφανίζονται ως συγγραφείς επιστημονικών έργων σε θέματα των παραπάνω επιστημών ή και να διδάσκουν ακόμα τις επιστήμες αυτές σε ξένα πανεπιστήμια.

Όσα περιληπτικά έχουμε αναφέρει καταδεικνύουν την μεγάλη έλλειψη επιστημόνων Ιατρών στις ελληνικές περιοχές^{6,7}.

“...Το νοσοκομείο, εξοχότατε, ηυτήχησε να έχη ιατρούς σπουδαίους και φιλανθρώπους, αλλά δεν αρκεί μόνον η παιδεία και η επιμέλεια των ιατρών εις θεραπείαν των πασχόντων, ανάγκη πάσα να μη λείπωσι και όσα αναγκαιούν εις ανάπαυσιν και τροφήν των και εις ταχείαν ίασιν των πληγών των...” Με αυτήν την επιστολή προς τον Καποδίστρια οι ιατροί Ιωάννης Ολύμπιος και Νικόλαος Χορτάκης περιγράφουν την τραγική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το νοσοκομείο της Ανατολικής Ρούμελης, μέρος στο οποίο λαμβάνουν χώρα οι περισσότερες πολεμικές επιχειρήσεις στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821.

Ο Ιωάννης Ολύμπιος από τη Σκοτία του Ολύμπου είναι μόνο μία από τις ηρωικές μορφές που έδιναν τη δική τους άνηση μάχη με το θάνατο προσπαθώντας να σώσουν τους χιλιάδες τραυματίες. Υποτυπώδη νοσοκομεία, χωρίς υγειονομικό υλικό και φάρμακα, και εμπειρικοί ιατροί, που στην πλειονότητά τους προσπαθούσαν να σώσουν τους πολεμιστές με τις γνώσεις της λαϊκής ιατρικής. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του εμπειρικού γιατρού Χρήστου Νικολαΐδη, που υπηρέτησε ως ιατροχειρουργός αφιλοκερδώς καθ' όλη τη διάρκεια του Αγώνα και ο οποίος γιάτρευσε 59 τραυματίες της χιλιαρχίας του “με ίδια ιατρικά, χωρίς να λάβει από κανέναν τίποτε”⁸.

Οι γιατροί όμως που σήκωσαν το μεγαλύτερο βάρος της περιθάλψης των αγωνιστών της επαναστάσεως του 1821 ήταν οι εμπειρικοί ιατροί, ή ιατροχειρουργοί όπως αποκαλούνταν τότε. Αυτός ο όρος αποτελεί το ανάλογο του Barber Surgeon ή Ιατρού 3ης τάξης κατά το Αγγλικό σύστημα⁹. Ήταν το 1163 μ.Χ. όταν ο πάπας απαγόρευσε τον κλήρο να λερώνει τα χέρια του με αίμα, καθώς μέχρι τότε οι ιερείς και οι μοναχοί πραγματοποιούσαν μικροεπεμβάσεις και αφαιμάξεις. Τις χειρουργικές πράξεις ανέλαβε τότε η επαγγελματική ομάδα που διέθετε τα κατάλληλα εργαλεία, δηλαδή οι κουρείς. Δεδομένου ότι οι ιατροφιλόσοφοι της εποχής ασχολούνταν με μαντζούνια και με διάφορες φιλοσοφικές κοσμοθεωρίες και δεν είχαν ιδιαίτερη όρεξη να βλέπουν αίματα ή να μολύνονται από βουβωνική πανώλη, επέτρεψαν με μεγάλη ευχαρίστηση στους κουρείς να

Εικόνα 5.

Παναγιώτης Στεφανου (1792-1863).

κάνουν τη «βρόμικη δουλειά», όπως ακρωτηριασμούς ή διάνοιξη αποστημάτων. Η συγχώνευση των δύο συντεχνιών έγινε το 1540 στην Αγγλία του Ερρίκου του 4ου.

Οι εμπειρικοί γιατροί δεν είχαν καμιά σχέση με τους κομπογιαννίτες και τους αγύρτες, που λυμαίνονταν τότε τους αφελείς κατοίκους της ελληνικής υπαίθρου. Ήταν, με ελάχιστες εξαιρέσεις, άνδρες σοβαροί και ανιδιοτελείς. Μεταξύ των υπήρχαν ιερείς και μοναχοί.

Είχαν μεγάλη εμπειρία στην τραυματολογία, δεξιότητες ενίοτε στην ανάταξη καταγμάτων και εξάρθρημάτων και στην αποκατάσταση βουβωνοκήλων. Περιγραφή των «γιατρών» αυτών μας άφησε και ο Rouquerville, ιατρός πρόξενος της Γαλλίας στον Αλή Πασά (Εικόνα 6)¹⁰. Περιγράφει τους εμπειρικούς γιατρούς που έβγαζε το Λεσκοβίκι, που αν και δεν κατείχαν γνώσεις ανατομικής εκτελούσαν με ιδιαίτερη επιδεξιότητα την εγχείρηση της βουβωνοκήλης. Πολλοί από αυτούς είχαν μαθητεύσει σε σχολεία που λειτουργούσαν κατά την τουρκοκρατία όπου εδιδάσκοντο μαθήματα σχετικά με την ιατροφαρμακευτική επιστήμη, όπως στη Χίο, στο Καρπενήσι, στην Αθήνα (Μονή Ασωμάτων), στο Μυστρά κ.λπ. Πολλοί εμπειρικοί ιατροί ανήκαν σε ιατρικές οικογένειες στις οποίες οι όποιες ιατρικές γνώσεις μεταβιβάζοντο από τον ένα τον επόμενο, όπως ήταν η αρχαία ελληνική παράδοση. Άλλοι διδάχτηκαν την τέχνη κοντά σε άλλους εμπειρικούς ιατροχειρουργούς.

Την προσφορά των εμπειρικών ιατρών δεν πρέπει να την κρίνουμε με τα σημερινά κριτήρια. Αναλογιζόμενοι το επιστημονικό επίπεδο της ιατρικής της εποχής εκείνης θα συμφωνήσουμε ότι η ιατρική περιθάλψη που πρόσφεραν ήταν αξιόλογη. Μη ξεχνάμε ότι η αλματώδης εξέλιξη της ιατρικής άρχισε κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, πολύ αργότερα από τα χρόνια της επαναστάσεως.

Πέραν όμως των ιατρικών γνώσεων τους οι εμπειρικοί γιατροί είχαν τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη των τραυματιών και ασθενών, που τις ικανότητες τους ε γνώριζαν από την προ της επαναστάσεως περίοδο, γι' αυτό πολλές φορές τους προτιμούσαν από τους επιστήμονες ιατρούς. Το φτωχό νέο ελληνικό κράτος σεβάστηκε και αναγνώρισε την προσφορά των εμπειρικών ιατρών. Σε μερικούς από αυτούς μετά την απελευθέρωση έδωσε τον βαθμό του υπιάτρου (όμως χωρίς σύνταξη). Ο εμπειρικός ιατρός Χρήστος Νικολαΐδης από τον Πλατύγυρο της Μακεδονίας ήταν γιος πλούσιου γαιοκτήμονα. Μαζί με τους δύο αδελφούς του και 154 τάληρα για οικονομική βοήθεια του αγώνα κατέβηκαν στο Μωριά. Τα δύο αδέρφια του έπεσαν μαχόμενα για την πατρίδα, εκείνος δε προσέφερε μεγάλες υπηρεσίες στους αγωνιστές στα πεδία των μαχών. Εθεωρείτο πολύ καλός ιατρός, πράγμα που το βεβαιώνει και ο Γάλλος φιλέλληνας ιατρός Μπλοντό. Μετά την απελευθέρωση διετέλεσε Διευθυντής του Νοσοκομείου Σαλαμίνας, παρά το μειονέκτημα ότι είχε ελάχιστες γραμματικές γνώσεις. Γεγονός που δείχνει την εκτίμηση που η πολιτεία είχε στους εμπειρικούς γιατρούς.

Σε ότι αφορά τις συνθήκες στα Επτάνησα, στην Κέρκυρα εδιδάσκοντο στοιχεία Ιατρικής και Μαιευτικής. Από το 1805-1824 λειτούργησε η πρώτη Δημόσια Σχολή μέχρι της ιδρύσεως της Ιονίου Ακαδημίας, η οποία ως ανωτέρα Ιατρική Σχολή λειτούργησε το χρονικό διάστημα από το 1824 έως το 1827, όταν απεβίωσε ο ιδρυτής της φιλέλληνας λόρδος Φρειδερίκος Γκίλφορντ.

Συμπεράσματα

Είναι φυσικό ότι με την πάροδο του χρόνου, ο αριθμός των γιατρών με έγκυρες και επιστημονικές σπουδές μεγαλώνει. Όλοι εκείνοι που γεννήθηκαν κατά τον 18ο αιώνα είχαν σπουδάσει στο εξωτερικό, καθώς στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα δεν υπήρχε Πανεπιστήμιο. Οι σπουδές τους γίνονταν σε χώρες της Ευρώπης και κατά κανόνα σε ιταλικά πανεπιστήμια. Μικρότερος είναι ο αριθμός εκείνων που σπούδασαν στη Βιέννη ή στο Παρίσι. Η τότε εκπαίδευση των γιατρών εκτεινόταν σε διάφορα πεδία. Εκτός από την ιατρική, σημαντικό τμήμα των σπουδών αναφέρονταν σε ανθρωπιστικά αντικείμενα και σε γλώσσες. Γι' αυτό συχνά οι τότε γιατροί εκτός από την ιατρική τους προσφορά ασχολήθηκαν με την εκπαίδευση, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση της εθνικής γλώσσας και συνείδησης. Ορισμένοι μάλιστα ίδρυσαν, επέβλεψαν και χρηματοδότησαν σχολεία ελληνικών γραμμάτων.

Πολύ συχνά εγκατέλειψαν τις διάφορες εκτός Ελλάδας πόλεις, στις οποίες ασκούσαν την ιατρική ή άλλες δραστηριότητες, για να έρθουν στους τόπους του αγώνα. Πολλοί ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρείας, ενώ άλλοι που δεν προσήλθαν στην Ελλάδα κινητοποίησαν ή συντόνισαν τα φιλελληνικά κινήματα, συγκέντρωσαν υλικά και χρήμα-

τα και γενικά μπόκαν στην υπηρεσία του αγώνα που τον συνειδητοποιούσαν ως εθνική ανάγκη. Άλλοι από τους γιατρούς που ασκούσαν την ιατρική σε διάφορα μέρη της Ελλάδας φρόντιζαν για τη διδασκαλία των νέων σε σχολές, καθώς είχαν πειστεί ότι η μόρφωση ήταν μια από τις προϋποθέσεις, μέσω της σύνδεσης με το έθνος παρελθόν, για τη δημιουργία ελληνικής εθνικής συνείδησης. Εξάλλου η επαγγελματική τους ιδιότητα τους έδινε τη δυνατότητα να έλθουν σε επαφή με διάφορα κοινωνικά στρώματα και να δημιουργήσουν σχέσεις εμπιστοσύνης και φιλίας, ιδιαίτερα χρήσιμες σε ανάλογες καταστάσεις.

Πολλοί είχαν συμμετοχή στο κίνημα του νεοελληνικού διαφωτισμού, στήριξαν υγειονομικά την επανάσταση του 1821, ασχολήθηκαν με τη διακυβέρνηση της χώρας καταλαμβάνοντας ανώτατες κυβερνητικές βαθμίδες. Κάποιοι συγκαταλέγονται μεταξύ των πρωτοπόρων της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Άλλοι πρωτοστάτησαν στα κοινωνικά ζητήματα, συμμετέχοντας στη διεκδίκηση συντάγματος, την ισονομία των πολιτών, την ανύψωση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας. Ας θυμηθούμε αυτά που κάποτε είχε πει ο Ακαδημαϊκός, Καθηγητής της Ιατρικής Μαρίνος Γερουλάνος « *Καθ' όλους τους εν λόγω χρόνους, αλλά και μέχρι των προεπαναστατικών ακόμη, η ιατρική προσηρμόζετο προς τα εκάστοτε κρατούντα φιλοσοφικά συστήματα, μη αποτελούσα ακόμη συγκεκριμένη επιστήμη, ως αύτην σήμερα εμφανίζεται, διο οι εις την Ιατρικήν επιδιδόμενοι εκαλλιέργουν συγχρόνως και άλλους κλάδους της εν γένει επιστήμης, ως την Φιλολογίαν, Φιλοσοφίαν, Θεολογίαν, Μαθηματικά, Αστρονομίαν κ.τ.τ* »¹¹.

Summary

Septinsular doctors who contributed to the greek revolution. The famous - unknown physicians of 1821

**Stefanos Nikolouzos MD, Msc, FESTA¹,
Georgia Zacharia MD, Msc, FESA²**

¹ Cardiothoracic surgeon, Specialized in Thoracic Oncology, European Interbalcan Medical Center

² Anesthesiologist, Specialized in Algology, Algos Pain & Acupuncture Center

Introduction

During the last years of the pre-revolutionary period, there were only a few doctors in Greece. Estimated that this number did not exceed 90 for 1 million habitants. After the revolution and with the arrival in Greece of Greek and Philhellenic doctors from abroad, the number increased but did not exceed 500. Many wealthy young people from the Ionian Islands, studied in universities of European cities mainly in the schools of Padua, Pavia, Pisa and Vienna. Of the scientists-doctors, relatively few, dealt with the armed part and the service of the care of

the rebels . On the field, the lightly wounded were cared for on site by their comrades-in-arms, while those with severe wounds were taken to monasteries for treatment. Those who eventually dealt were more interested in treating diseases and less in caring for wounds and injuries. As a result, the care of the injured relied more on foreign doctors or empirical practitioners. Practical or empirical physicians practiced the so-called "traditional medicine", mainly in the mountainous areas of the country. They were very good at treating and healing injuries, dislocations and fractures but also in minor operations , which is why they were called surgeons. They also made medicines and collected herbs, which they administered, as the case may be, to the sick and wounded.

Aim

We briefly present the contribution of the Ionian doctors in the struggle for the rise of the nation.

Material and Method: This is a literature search of sources mainly from references of the 19th and 20th century. Due to the specificity of the subject and the absence of an extensive online archive, a significant part of the research was conducted with personal research of the authors in libraries, personal collections and bookstores.

Results

We managed to collect biographical data for just fifteen septinsular physicians who contributed in their own way to the struggle of the nation.

Conclusions

The doctors who treated the fighters during the Nation's struggle for independence were European philhellene doctors, Greek doctors and Greek empiricists. But only a few of the graduated doctors went down to the battlefield to treat the fighters. Of course, the Greek graduated medical scientists offered enormous services to the struggle in general. Let us not forget that doctors were great enlighteners of the nation, important members of the Friendly Society, important politicians of the 19th century, distinguished personalities who organized the philhellenic movement all around Europe. We should always remember that the first governor of Greece in the modern era, I. Kapodistrias was also a doctor.

Keywords: 1821, Greek revolution , medical surgeon

Βιβλιογραφία

1. Διαμαντής Α. Οι άγνωστοι ιατροί της επανάστασης . 22ο Συνέδριο ενόπλων δυνάμεων , Θεσσαλονίκη , 6-9 Νοεμβρίου 2008.
2. Σχίζας Δ. , Κυριακόπουλος Κ. , Σχίζας Ν. . Οι εμπειρικοί γιατροί και η συμβολή τους στην περίθαλψη των αγωνιστών του 1821, Επετηρίδα ιδρύματος νεοελληνικών σπουδών , 2009 , 14: 103-16.
3. Καββαδία Α. . Οι εφορίες της Φιλικής Εταιρείας στα Ιόνια νησιά. Πρόσωπα και δράσεις για την προπαρασκευή και στήριξη της Ελληνικής επανάστασης . Πρακτικά 1΄ Διεθνούς Πανιόνιου συνεδρίου , Περίοδος Β, Τόμος Β , 2015, 223-33
4. Πουρναρόπουλος Γ. . Η Ιατρική του αγώνος. Η συμβολή των Υγειονομικών εις τον αγώνα της Ανεξαρτησίας, Αθήναι 1973, σελ. 11-12.
5. Πουρναρόπουλος, Γ. . Έλληνες και Ξένοι Ιατροί κατά την Επανάστασιν του 1821. Δελτίον Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών , 1953, 1:231-54
6. Πατσώνης Γ. . «Ιατρική στα κείμενα του Μακρυγιάννη». Ιατρικά Θέματα, Τριμηνιαία έκδοση του Ιατρικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, 2005, τεύχος 33
7. Δαρδαβέσης Θ. . «Υγειονομική φροντίδα και περίθαλψη των αγωνιστών του 1821». Πάπυροι , Τόμος 2, 2013.
8. Λάζαρος Β. . Γιατροί και Ιατρική στην Επανάσταση του 1821. 2014, Εκδ. Μπαλάτ
9. Himmelmann L. . From barber to surgeon- the process of professionalization. *Sven Med Tidskr.* 2007;11(1):69-87.
10. Rouqueville F.C.H.L. . *Voyage de la grece.* Paris 1820, Vol. E, σελ.120.
11. Γερουλάνος Μ. . Η συμβολή των Ιατρών εις την παλιγγενεσίαν του Έθνους. Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών , 1940 , σελ. 221-37.